

Kontemplaatiosta toimintaan ja takaisin

Hannah Arendt, *Vita activa. Ihmisenä olemisen ehdot*. Suom. työryhmä.

Vastapaino, Tampere 2002. 333 s.

VAPPU HEIKKURINEN

Hannah Arendtin klassikkoteoksessaan *Vita activassa* esittämä ajatus toiminnasta uuden aloittamisena, jonka lopputulosta ei voida koskaan tietää, on kaikessa sisällöttömyydessäänkin poikkeuksellisen innostava politiikan teorian traditiossa. Ennalta-arvaamattomuus on Arendtin mukaan ominaista kaikelle alkamiselle ja syntymiselle:¹ ”Koska ihmiset syntyvänsä nojalla ovat *initium* eli uusia tulokkaita ja vasta-alkajia, he ovat aloitteellisia, toimintaan taipuvaisia.”²

Toiminnan Arendt näkee ihmisen perusaktiiviteettien kolmijaon työ (*labor*), valmistaminen (*work*) ja toiminta (*action*) korkeimpana asteena. Keskeistä on, että ihmiset toimivat yhdessä, kun taas uusintavan työn ja maailmaan uutta tuottavan valmistamisen jokainen voi tehdä myös yksin. Työ *labor*-mielessä on sidoksissa biologiseen prosessiin, valmistaminen puolestaan tuottaa luonnonympäristöstä poikkeavan maailman. ”Toiminnan ehto on moninaisuus, eli se tosiasia, että ihmiset, ei Ihminen elävät maassa ja asuttavat maailmaa”.³ Toiminnan ensisijaisuus ei ole itsestään selvää valmistavalle *homo faberille*, joka uskoo tuotteiden olevan pysyvämpiä kuin ihminen itse, tai uusintavaa työtä tekeväälle *animal laboransille*, jolle elämä

on kaikkein tärkeintä. Nämä molemmat epäpoliittiset ihmistyytit tuomitsevat toiminnan ja puheen joutavuudeksi.⁴

Arendt asettaa vastakkain politiikan (toiminta) ja filosofian (kontemplaatio) ja nostaa toiminnan ihmisen tärkeimmäksi aktiiviteetiksi kontemplaation edelle. Arendtin mukaan koko länsimaisen ajattelun historia erityisesti antiikin Kreikan jälkeen (ja osittain myös antiikin Kreikassa – Platon ja Aristoteles toki arvostivat kontemplaatiota) on asettanut ajattelun etusijalle toimintaan nähden. Myöhäisantiikissa ja varhaiskristillisyydessä ruvettiin vaatimaan yhä laajemmin vapautta kaikista maallisista asioista, mikä aiemmin oli vain harvojen etuoikeus. Esimerkiksi Marx tai Nietzsche eivät muuttaneet tilannetta, jossa ajattelu asetettiin aina toiminnan yläpuolelle, vaikka he muuten käänsivätkin ajattelua ylösalaisin. Käsitteelliset kehykset säilyivät kuitenkin ennallaan.⁵ Tämä kaikki koitui politiikkaan osallistumisen ja toiminnan tappioksi.

Ihmisen identiteetti, se, ”kuka” ihminen on, määrittyy hänen puheessaan ja toiminnassaan – jopa siinä määrin, ettei hän itse tiedä kuka hän on, vaikka se näyttäytyy muille selkeänä.⁶ ”Vaikka yksikään ihminen ei etukäteen tiedä ’kuka’

hänen sanoissaan ja teoissaan paljastuu, hänen on oltava valmis ottamaan paljastumisen riski”, Arendt kirjoittaa.⁷ Perusmotiivi toiminnalle on kommunikaation mahdollistaminen: Arendtin mukaan tarvitsemme puhetta ja toimintaa yhteisymmärrykseen pääsemiseksi.⁸

Yksityinen ja julkinen

”Ero tehtiin niiden aktiviteettien välille, jotka tuli piilottaa yksityisyyteen, ja niiden, jotka olivat näkemisen, kuulemisen ja muistamisen arvoisia.”⁹

Arendt käsittelee yhdessä kirjansa luvussa julkista tilaa ja yksityisen aluetta. Siinä hän toteaa, että naisten ja orjien vapautuminen liittyy aikakauteen, jolloin ruumiin toimintoja ei pidetä välttämättömänä kätkeä.¹⁰ Tästä mieleen tulee myös lasten asema julkisessa tilassa vielä nykyäänkin: lapsille ei ole juurikaan tarjolla julkisia tiloja lukuunottamatta eksplisiittisesti heille tarkoitettuja lasten leikkipuistoja ja kerhoja, vaan heidät, ja samalla myös lasten kanssa liikkuvat vanhemmat on suljettu kodin (tai päiväkodin) yksityiseen piiriin. Tästä näkökulmasta katsoen eduskunnassa imettäminen ei ole aivan vähäpätöinen asia, vaan osa julkisen ja yksityisen tilan uudelleenmäärittelyä.

Arendtin mukaan erityisesti kristillinen ajattelu on vastuussa julkisen alueen ja näin myös politiikkaan osallistumisen arvostuksen heikkenemisestä.¹¹ Kristitty ei voi tehdä hyvää julkisesti ilman että hyvä menettää silloin arvonsa, muuttuu ”ulkokultaiseksi”. Ainoa todellinen hyvä voidaan tehdä poissa ihmisten näkyviltä.

Joutilaisuuden ihanteesta työyhteiskuntaan

Arendt palaa kerta toisensa jälkeen antiikin Kreikkaan, jossa pyrittiin vapautumaan välttämättömyydestä ja ponnistelusta. Aristoteleelle laiskuus oli poliittisen

elämän ehto, ja kreikkalaisessa kaupunkivaltiossa halveksuttiin kaikkia ei-poliittisia ammatteja.¹² Jako yksityiseen ja julkiseen oli antiikin Kreikassa olennainen. Myöhemmin jako korvautui toisenlaisella erottelulla: ”Politiikan teorian kehityksessä filosofit hylkäsivät jopa nämä [yksityisen ja julkisen] erottelut, joissa oli ainakin tehty ero eri aktiviteettien välille asettamalla kontemplaatio vastakohtaksi kaikille muille toimille. Näin jopa poliittinen toiminta rinnastettiin välttämättömyyteen, mistä siitä lähtien tuli yhteinen nimittäjä kaikelle *vita activalle*.”¹³ Kun aiemmin orjat olivat huolehtineet välttämättömyyden toiminnoista, jotta vapaat miehet saattoivat keskittyä julkisella areenalla toimimiseen, tuli tämän politiikan teorian käänteen jälkeen kaikesta ei-kontemplatiivisesta toiminnasta, julkinen toiminta mukaan lukien, toisarvoista. Myöhemmin häisantiikissa ruvettiin ajattelemaan, että kaikki ovat tavallaan orjia, kaikilla on herransa.¹⁴ Tämä tuntuu pätevän nykyäänkin – mikä liikkumatila on maailman mahtavimpienkauden maiden johtajilla, kun heidän on otettava huomioon kansallisen kilpailukykyyn kaltaisia ”realiteetteja” päätöksiä tehdessään?

Uudella ajalla järjestys vaihtui jälleen, ja työ nousi kaikkien arvojen lähteeksi. Tämä työn nostaminen kaiken muun edelle lienee myös syy siihen, miksi Arendt palaa aiemmin arvostelemaansa kontemplaatioon ja tekee siitä työyhteiskunnan toivon.

Arendtin mukaan Karl Marx oli oikeassa ennustaessaan, että julkinen elämä ”kuoleentuu” nyky-yhteiskunnassa, mutta Arendt ei näe tätä myönteisenä kehityksenä.¹⁵ Pikemminkin hän näkee julkisen elämän kuoleentumisen työhön keskittyvän yhteiskunnan valitettavana vaikkakin loogisena seurauksena.

Arendt kritisoi modernia taloustietettä ja tilastojen käytön yleistymistä siitä, että ne ovat nostaneet ihmisen ”käyttäytymisen” toiminnan tilalle. ”Modernien behaviorismin teorioiden ongelma ei ole se, että ne ovat väärässä,

vaan se, että niistä voi tulla todellisuutta, sillä ne kuvaavat todella hyvin tiettyjä ilmiä kehityskulkuja modernissa yhteiskunnassa”, hän kirjoittaa.¹⁶

”Ihmiset monikossa”, ihmisten yhteistoiminta on Arendtille ensisijainen yksityiseen, kontemploivaan tai työtä tekevään ihmiseen verrattuna. Tämä on virkistävän konkreettinen ajatus, joskaan se ei kirjan loppuun mennessä tunnu löytävän sitä perusteluaan, jota kirjan alkupuolella useassakin luvussa pohjustetaan. Aivan kirjansa lopussa Arendt nimittäin palaa ajatteluun ja nostaa ajattelijoiden harvalukuisen joukon lopulta ihmiskunnan tulevaisuuden toivoksi muuten synkältä vaikuttavassa työyhteiskunnan viimeisessä vaiheessa, ”toimipaikkojen yhteiskunnassa”, joka ”vaatii jäseniltään ainoastaan automaattista toimintaa”.¹⁷ Ajattelu ei lopulta osoittautukaan toiminnan viholliseksi, vaikka aiemmin kirjaa lukiessa saattoi niin erehtyä luulemaan.

Viitteet

1. S. 180.
2. S. 179.
3. S. 15.
4. S. 210-211.
5. S. 25.
6. Arendtin käsitystä identiteetistä on kritisoinut Mika Ojakangas teoksessaan *Kenen tahansa politiikka*, Tutkijaliitto, Helsinki 2002.
7. S. 178-182.
8. S. 178.
9. S. 89.
10. S. 78.
11. S. 79.
12. S. 86-87.
13. S. 90.
14. S. 134.
15. S. 121.
16. S. 324-325.
17. S. 324.